

GEDEELD VERLEDEN, GEDEELDE TOEKOMST

Erfgoed als hefboom
voor integratie

Verantwoordelijke uitgever:

Marc Jacobs, directeur

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw

Samenstelling:

FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw en Agentschap voor Binnenlands Bestuur, Team Integratie

Vlaamse Overheid

Agentschap voor

Binnenlands Bestuur

Team Integratie

Boudewijnlaan 30 bus 70

1000 Brussel

www.integratiebeleid.be

FARO. Vlaams steunpunt

voor cultureel erfgoed vzw

Priemstraat 51

1000 Brussel

www.faronet.be

Redactie: Annelie Boogers, Marjan Cochez, Christine Debaene, Katrijn D'hamers, Jorijn Neyrinck, Tine Vandezande, Floortje Vantomme

Eindredactie: Birgit Geudens, Annemie Vanthienen

Vormgeving: Pascal Van Hoorebeke

Druk brochure: Bulckens; **druk fotowaaijer:** Artoos

Fotograaf: Philippe Debroe

D/2013/11.524/15

Met dank aan: Rachid, Ernst, Rebecca, Nadia, Michel, Marie-Hélène, Carlos, Ronny, Sylvain, Sünbül, Ilse, Wendy, Moustapha, Latifa, Marec, Zohra, Jemaa, Pieter, Maria-Elena, Winny, Alhadi, Yüksel, Toni, Chris, Nacera, Ezra, Ümit, Linda, tapis plein vzw

De uitgever heeft ernaar gestreefd de wettelijke bepalingen in verband met de intellectuele eigendom van de beelden na te streven. Indien u meent dat voor een beeld het auteursrecht werd geschonden, neem dan contact op met de uitgever.

Onbegrensd en bemind	2
Wat is erfgoed?	4
Immaterieel cultureel erfgoed	7
Wat is Erfgoeddag?	16
Methodieken	21
Partners zoeken	21
Een thema zoeken	26
Materiaal verzamelen	28
Publiek toegankelijk maken	30
Actuele kansen	33
Migratie naar België	33
De reis naar Marokko	34
Made by Oya	35
Erfgoed van woonwagenbewoners	35
Bestaande initiatieven	36
Erfgoeddag 2014	36
Week van de Smaak	36
Enkele projecten doorgelicht	37
Levensverhalen	37
Hier ben ik!	38
Wie ben ik?	40
Bindingen	42
Spoorzoekers	44
Barak 15	45
Kicking & Alive	45
Bestemd voor Gent	47
Made by Oya	48
Vlaams-Turkse Ontmoetingen	48
Stedelijke Integratiedienst Leuven	49
Vijfig jaar Turkse migratie in Lommel	50
Onthaalbureau Vlaams-Brabant	51

Onbegrensd en bemind

Waarom een brochure over erfgoed en migratie? Verschillende redenen geven ons het antwoord op deze vraag.

Op zoek gaan naar een gedeeld verleden is een eerste uitdaging. Welke ontmoetingen tussen reizigers hebben invloed gehad op het dagelijks leven, op de productie van kunst en ambacht? Of nog, hoe kunnen vergeten geschiedenissen ons gezamenlijk verleden oprakelen? Welke invloeden in de eetcultuur hebben we bijvoorbeeld te danken aan de Turkse of Marokkaanse migratie?

Vlaanderen heeft een rijk kunstpatrimonium en een boeiende geschiedenis, getuige daarvan de talrijke kunstwerken, oude brieven of architecturale sporen. Hoe ervaren nieuwkomers deze getuigenissen? Hoe kunnen ze de geschiedenis van Vlaanderen aflezen aan de hand van deze materiële overblijfselen? Welke ervaringen en zienswijzen voegen zij eraan toe? En hoe kan een ontmoeting hen ook een thuisgevoel geven? Maar ook de belangstelling van de ontvangende samenleving voor het erfgoed van nieuwkomers kan het gevoel van erkenning en zich thuis voelen verhogen. Bovendien kan het erfgoed dat nieuwkomers meebrengen een verrijking zijn voor de cultuur in Vlaanderen en kan het zo gedeeld erfgoed worden.

Een tweede uitdaging sluit aan bij het symbolische jaar 2014. In 2014 is het exact vijftig jaar geleden dat de Marokkaanse en Turkse migratie op gang kwam na de bilaterale akkoorden in 1964. De Italiaanse gemeenschap deed de herdenking al voor met een viering van zestig jaar Italiaanse aanwezigheid in 2006. Bovendien zal het in 2014 veertig jaar geleden zijn dat de Islam als officiële eredienst werd erkend in België. Meteen ook voldoende aanleiding om op zoek te gaan naar islamitisch religieus en cultureel erfgoed. 2014 wordt met andere woorden een betekenisvol en symbolisch jaar voor migratie en erfgoed.

“Kennis van elkaars erfgoed kan leiden tot een beter wederzijds begrip en respect. Het schept mogelijkheden om van elkaar te leren, in dialoog te gaan en gemeenschappelijke dingen te ontdekken.”

Wie wil werken met deze voorzetten, krijgt op Erfgoeddag 2014 de mogelijkheid om (tussentijdse) resultaten te tonen. Op 27 april 2014 kunnen honderden organisaties aan het grote publiek tonen hoe ze met erfgoed, en vooral met het centrale thema ‘Grenzeloos’ aan de slag zijn gegaan.

Zowel de beleidslijnen omtrent integratie en inburgering als omtrent cultuur bieden de ruimte om erfgoed en migratie gezamenlijk aan te pakken. Geert Bourgeois, Vlaams minister van Inburgering, stelt in zijn Beleidsbrief 2012-2013 dat het gezamenlijk herdenken van een gedeeld verleden belangrijk is. Zo wordt de sociale cohesie tussen mensen met een verschillende herkomst versterkt. Participeren aan Erfgoeddag 2014 en acties ondernemen in het kader van de herdenkingen van vijftig jaar migratie uit Marokko en Turkije zijn geschikte mogelijkheden. Ook Vlaams minister van Cultuur Joke Schauvliege vindt de aandacht voor maatschappelijke en culturele diversiteit een belangrijke uitdaging voor erfgoedorganisaties.

Via deze inspiratiegids willen we graag de samenwerking stimuleren tussen cultureel-erfgoedorganisaties en alle organisaties, verenigingen, steden en gemeenten die integratie, inburgering en participatie van personen van vreemde herkomst in hun takenpakket hebben. Je vindt in deze brochure inspiratie bij de vraag wat erfgoed voor jou en je organisatie kan betekenen. Talrijke methodieken, kapstukken en praktijkvoorbeelden wijzen je de weg naar de realisatie van je eigen ideeën.

Wat is erfgoed?

We erven van vorige generaties. Maar niet alles wat we overerven is ook erfgoed. We benoemen het als erfgoed wanneer we het zo belangrijk of kenmerkend vinden dat we het willen doorgeven aan volgende generaties. Erfgoed gaat over de waarde die voorwerpen, gebruiken, verhalen of gebouwen vandaag voor ons hebben. Het gaat om een hedendaagse omgang met het verleden. Welke elementen uit het verleden vinden we belangrijk om te bewaren? En op welke manier worden ze nieuw leven ingeblazen? Wie zorgt ervoor dat tradities kunnen voortleven? Wie is actief betrokken en wie is eerder een passieve toeschouwer?

Erfgoed is niet alleen iets van het heden en voor de toekomst, het is ook dynamisch. De waarden van en de omgang met erfgoed kunnen voor verschillende mensen en groepen verschillen. Naargelang de periode, de tijdsafstand tot de migratie, de geografische context en de sociale omgeving kan erfgoed ook vernieuwde vormen aannemen, of kan nieuw erfgoed ontstaan. Wat doen we bijvoorbeeld met Sinterklaas, verjaardagen, het Offerfeest? Hoe anders zijn we ons gaan kleden? Welke evoluties in onze eetcultuur kennen we? Weten we hoe de arbeidsmigranten uit de jaren 1950 en 1960, vaak met een islamitische achtergrond, zich moesten beredderen in een voor hen vreemde omgeving? Wat onder-tussen misschien verworvenheden lijken, was voor de voorgaande generaties een strijd.

Erfgoed geeft voeding en uitdrukking aan de zoektocht naar identiteit. Erfgoed en migratie sluiten dus een goed huwelijk. Je eigen wortels kennen en waarderen en in een nieuwe omgeving kennismaken met cultuuruitingen zorgen ervoor dat je je thuis zult voelen.

Er bestaan verschillende types van erfgoed: onroerend, roerend en immaterieel. Tot het onroerend erfgoed rekenen we datgene wat je niet kunt verplaatsen: gebouwen, landschappen, archeologie en het varend en onderwatererfgoed. Roerend erfgoed is dat wat je wel kunt verplaatsen, zoals schilderijen, brieven, paspoorten, religieuze voorwerpen, foto's, werktuigen, kledij en juwelen ... Er is ook sprake van digitaal erfgoed.

Zorg voor een partner die thuis is in de leefwereld van de betrokken 'minderheden' "Zorg voor een samenwerking met partners die ervaren zijn om mensen met diverse achtergronden te benaderen. Zij genieten vertrouwen omwille van de herkenbaarheid."

Immaterieel erfgoed is belichaamd, verbonden aan (groepen van) levende lijven. Het gaat om het beleven en levend houden van erfgoed, ook al heeft het als resultaat toch een visuele vorm. Denk aan liedjes en sprookjes, ambachten, tradities, bijgeloof, taalvariatie, volkssporten, de overlevering van figurentheater. Roerend en immaterieel erfgoed worden in Vlaanderen samen cultureel erfgoed genoemd.

Cultureel erfgoed
(Agentschap Kunsten en Erfgoed, FARO)

Onroerend erfgoed
(Agentschap Onroerend Erfgoed, Herita)

Roerend

Immaterieel

Brieven, paspoorten, souvenirs, religieuze voorwerpen, familiale erfstukken, schilderijen, digitaal erfgoed

Suikerfeest, Sinterklaas, Befana, talen, poppentheater, beiaardmuziek, bijgeloof, geboorte, overlijden, besnijdenis, Chinees Nieuwjaar, breien, volksdansen, ambachten

Landschappen, archeologie, monumenten, varend en onderwatererfgoed

Vormen van erfgoed komen in Vlaanderen om het half jaar volop in de media. Jaarlijks worden twee erfgoedevenementen georganiseerd op een zondag: Erfgoeddag (cultureel erfgoed) en Open Monumentendag (onroerend erfgoed).

Immaterieel cultureel erfgoed

Immaterieel Cultureel Erfgoed, of kortweg 'ICE', is letterlijk niet-tastbaar erfgoed. Soms gaat het over bijzondere feesten, speciale vieringen en uitzonderlijke verhalen. Maar het kan ook gaan over dagdagelijkse dingen. Het zit in de hoofden, lijven en handen van mensen. *Gewoontes en gebruiken, eten, muziek, verhalen, technieken ...* Al betekent dagdagelijks niet *zomaar* of *gewoon*. Iets is immers pas erfgoed wanneer een groep mensen het waardevol vindt en belangrijk genoeg acht om het vanuit het verleden door te geven naar de toekomst.

Zo'n groep mensen wordt ook een (erfgoed)gemeenschap genoemd. Zij erfden hun tradities uit het verleden, koesteren en beleven die dag in dag uit en doen hun best om ze aan anderen door te geven of aan te leren zodat ze ook in de toekomst blijven voortleven.

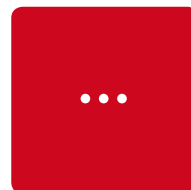
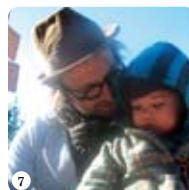
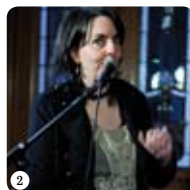
Leven en beleefd worden is dan ook het meest typische kenmerk van ICE. Net zoals de mensen die het doen, verandert ICE voortdurend. Het krijgt steeds nieuwe betekenissen, wordt een beetje anders uitgevoerd of ingevuld. Iets wordt weggelaten of krijgt een nieuwe functie.

Opsommen wat ICE allemaal is, ooit was of zal zijn, is onbegonnen werk. Het is immers eigen aan alle mensen en culturen, bijzonder rijk en divers. Om een beetje een zicht te krijgen op de praktijk van ICE, wordt vaak gebruikgemaakt van vijf categorieën of domeinen. Al is er steeds plaats voor nog ander immaterieel cultureel erfgoed dat buiten die domeinen valt.

Immaterieel cultureel erfgoed in vijf domeinen

Orale tradities en uitdrukkingen

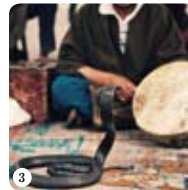
Alles wat van mond-tot-mond wordt doorgegeven en -verteld: verhalen en vertellingen, spreekwoorden en gezegden, sprookjes en sagen, raadsels en mopjes, kinderversjes en aftelrijmpjes, gedichten en gebeden, streektaal en dialect ...

- 1 Ato Kwamena Amissah vertelt. Foto: Pempamsie vzw
- 2 Vertelster in Vlaanderen. Foto: Veva Gerard
- 3 Vlaamse gebarentaal. Foto: Fevlado-Diversus
- 4 Gebed door Marokkaanse migrant. Foto: John Perivolaris
- 5 Traditionele verhalenverteller. Foto: Joe Baele
- 6 Kinderliedje met reidans. Foto: Cleio en Impressantplus
- 7 Vertellen. Foto: Jorijn Neyrinck

Podiumkunsten

Alles wat voor een publiek wordt opgevoerd, op een podium, op straat, in een tent ... Dans, theater, muziek, pantomime, flamenco, circus, figurentheater, krijgskunst, schimmenspel, zangtradities, fado, streetdance ...

- 1 Poppentheater in Nepal. Foto: Jess Cheng
- 2 Workshop accordeon. Foto: Klein verhaal vzw
- 3 Straatartiest op het Djema el Fna plein in Marrakech. Foto: Vincent AF
- 4 Figurentheater Hayat, Het Firmament. Foto: Artur Eranosian
- 5 Dansgroep Mechak (Arbel). Foto: Focus-IN, Lint
- 6 Circusfestival. Foto: Brugge Plus
- 7 Krijgskunst. Foto: San Diego City College

Sociale gewoontes, rituelen en feestelijke gebeurtenissen

Alles wat dagdagelijks of uitzonderlijk samen wordt gevierd en beleefd: begroetingen, geboorte-, huwelijks- of begrafenisrituelen, sport en spel, Sinterklaas, Suikerfeest, processies en optochten, kermissen, Nieuwjaar, overgangsrites ...

1

2

3

4

5

6

7

- 1 Krulbollen. Foto: Jelle Vermeersch
- 2 Reuskenstoet (2012). Foto: MAS | Museum aan de Stroom
- 3 Processie met Mariabeeld. Foto: Carl Deckers
- 4 Japanse theeceremonie. Foto: Yuan
- 5 Zinneke Parade (2012). Foto: Jorijn Neyrinck
- 6 Iftar (tijdens de ramadan). Foto: FARO. Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw
- 7 Vinkenzetters. Foto: Stadsarchief Harelbeke

Kennis en praktijken over de natuur en het universum

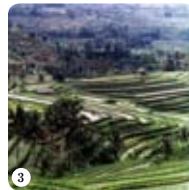
Mondeling doorgegeven of aangeleerde manieren om met (boven) natuurlijke fenomenen op onze planeet en in de ruimte om te gaan: voorspellingen, kruidengeneeskunde, weersvoorspellingen, wereldbeelden, landbouwtechnieken, niet-industriële visserij, schapen hoeden, valkerij, witloof of asperges kweken, bouwtechnieken, sjamanisme, vormen van eet- en drinkcultuur, waterbeheer ...

1

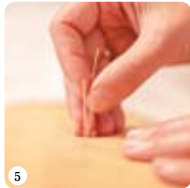
2

3

4

5

6

7

- 1 De kunst van de valkerij. Foto: Belgische Valkerij Federatie
- 2 Zuid-Koreaanse maaltijd. Foto: Jorijn Neyrinck
- 3 Rijstvelden in Indonesië. Foto: Nick Leonard
- 4 Geneeskrachtige kruiden. Foto: Carlos Lorenzo
- 5 Acupunctuur. Foto: Jan Rouwens
- 6 Vissen drogen in China. Foto: Jonas Merian
- 7 Groentenmarkt. Foto: Jorijn Neyrinck

Ambachtelijke vaardigheden en technieken

Alles wat voornamelijk met de hand gemaakt wordt: manden vlechten, tapijten weven, hoeden maken, klompen snijden, smeden, baklava maken, potten bakken, kantklossen, leer bewerken, haken en breien, instrumenten bouwen, steenkappen, scheepsbouw ...

- 1 Weven. Foto: Alain Meessen
- 2 Instrumentenbouw. Foto: onbekend
- 3 Smeden. Ijzer en Vuur vzw/ Michel Mouton. Foto: Philippe Léonard
- 4 Breien. Foto: Michelle Wuz
- 5 Manden weven. Foto: Elvert Barnes
- 6 Ambachtelijk vervaardigde Marokkaanse tegels.
Foto: Home Deco Marokko (www.artimara.com)
- 7 Baklava bereiden. Foto: onbekend

Zoek naar wat mensen emotioneel verbindt.

“Het is belangrijk om op zoek te gaan naar thema’s die emoties losweken.

Vraag naar wat hen aanspreekt en ga daar dieper op in. Door dialoog leer je elkaar beter kennen, maar ook de taal beter hanteren.”

Immaterieel cultureel erfgoed op wereldschaal én ook in Vlaanderen op de kaart

Ook UNESCO, de wereldorganisatie voor onderwijs, wetenschap en cultuur, vindt erfgoed heel belangrijk. Alle mensen en culturen koesteren immers hun erfgoed. Dat maakt het een uitstekende basis om elkaar in al onze rijke diversiteit als gelijken te leren kennen en respecteren.

Landen uit de hele wereld, ook België, ondertekenden UNESCO-conventies voor de bescherming van onder andere immaterieel erfgoed. Dat betekent concreet dat ze beloven om inspanningen te leveren om zo goed mogelijk met hun erfgoed om te gaan en elkaar te helpen. Zo laten ze hun ICE zien via lijsten en websites, delen ze goede praktijken en inspirerende voorbeelden en proberen ze de mensen die ermee bezig zijn te ondersteunen. Ook Vlaanderen zet hierop in en ontwikkelt wat er allemaal gehaald kan worden uit het werkwoord borgen.

Vanuit een passie voortdurend en samen met anderen zoeken naar manieren om je immaterieel cultureel erfgoed te bewaren en levend te houden voor de toekomst is in één woord: borgen.

De Vlaamse overheid probeert het borgen van ICE op verschillende manieren kansen te geven. Goede voorbeelden worden in de kijker gezet op de Vlaamse Inventaris ICE. Daarnaast kunnen verschillende organisaties in het erfgoedveld gemeenschappen begeleiding en inspiratie bieden. En ten slotte werd in 2012 de website www.immaterieelerfgoed.be ontwikkeld. Daar kunnen gemeenschappen hun ICE en alles wat ze ervoor doen, laten zien en vooral uitwisselen met anderen. Alle informatie, contacten en nieuws over ICE zijn er te vinden.

Maak het voor de betrokkenen persoonlijk en gezellig.

“Zorg voor een persoonlijke benadering van de deelnemers in een leuke sfeer. Een sfeervolle intieme ruimte biedt de gelegenheid om mensen apart te benaderen in een aangename setting.”

Actie: zelf met immaterieel cultureel erfgoed aan de slag!

ICE neemt ongetwijfeld ook in jouw leven een bijzondere plaats in, zij het niet altijd even lang, groot of breed. Van het slaapliedje dat je voor je baby zingt tot het feestrecept dat je van je ouders leerde, soms ben je zonder het te weten al bezig met het borgen van ICE of kun je er door kleine extra's samen met familie, vrienden of verenigingen net iets bewuster mee omgaan.

Zet bv. eens een top 10 van recepten die je familie niet zou willen missen op papier als geheugensteuntje voor later of organiseer een kookworkshop met oude en nieuwe recepten. Ga na of je jouw handwerk-talent of -kunde met anderen kunt delen of aan jongeren kunt leren. Nodig vrienden en familie uit voor een moestuinproeverij en wissel ondertussen kweektips uit.. Zoek eens uit welke verenigingen leuke buurtinitiatieven organiseren (is er een stoet in je wijk, zijn er carnavalsactiviteiten, verhalenavonden of een markt met streekproducten?) en stap naar ze toe, misschien kun je wel iets voor elkaar betekenen. Leg belangrijke momenten van het leven in jouw groep vast op foto en film, bewaar ze goed en deel ze met anderen. Zoek eens uit waar dingen die je als van-zelfsprekend doet of viert vandaan komen en deel dat verhaal met anderen.

Wat immaterieel cultureel erfgoed is, blijkt dus helemaal niet zo ingewikkeld te zijn als het klinkt en ligt bovendien in ieders leven, cultuur en tradities voor het grijpen. Het is gewoon een kwestie van zichtbaar maken en verder laten groeien.

Wat is Erfgoeddag?

Erfgoeddag is een publieksmoment in de lente waarop je kunt experimenteren, mensen kunt verrassen en kunt laten zien waaraan je samen met collega's, de buurt, experts en tal van andere mensen hebt samengewerkt. Maar Erfgoeddag staat ook voor laten participeren: je bezoeker letterlijk laten voelen wat je bedoelt, zegt immers vaak veel meer dan duizend woorden.

- Erfgoeddag is een initiatief van FARO, het Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed vzw;
- de dag vindt plaats in Vlaanderen en Brussel op de eerste zondag na de paasvakantie. Voor 2014 is dat op zondag 27 april;
- de activiteiten vinden bij voorkeur plaats tussen 10 en 18 uur en zijn in 2014 gelinkt aan het thema *Grenzeloos*.

Erfgoeddag is er voor iedereen die iets wil vertellen, tonen of delen dat aan cultureel erfgoed gerelateerd is. Iedereen die wil, kan op Erfgoeddag *in the picture* staan. Waarom zou je die kans niet grijpen?

Tips and tricks voor een leuke activiteit

In 2014 is het thema van Erfgoeddag *Grenzeloos*. We vragen ons hiermee af waar je grenzen trekt en waarom. Maar grenzeloos associëren we ook met het oversteken van grenzen op zoek naar een betere toekomst, of met het opheffen van grenzen tussen verschillende culturen. Het thema *Grenzeloos* laat ook toe om volop te experimenteren: laat het publiek eens een keertje écht opkijken! Het staat ook voor vraagstukken die kansen, problemen en vragen opwerpen waarover het publiek (samen) kan nadenken. Er zijn tal van invalshoeken mogelijk.

Bijzondere deelnemers Erfgoeddag 2013

In 2013 waagden reeds enkele bijzondere deelnemers de sprong en participeerden aan Erfgoeddag. Hoe kwam hun idee tot stand? Hoe zijn ze er precies mee aan de slag gegaan? Je kunt hen zeker contacteren, want er zijn geen betere ambassadeurs dan goede praktijkvoorbeelden. Hieronder vind je een lijstje met enkele deelnemers aan Erfgoeddag 2013. Het thema was toen *Stop de tijd* en dat kun je ook lezen in de beschrijving van de activiteiten. Dit zijn slechts voorbeelden die je aan het denken kunnen zetten in functie van het thema *Grenzeloos*.

Turkse migratie doorheen de tijd

Deze tentoonstelling werd georganiseerd door Diyanet Culturele Vereniging in samenwerking met het Provinciaal Integratiecentrum Limburg. De tijd werd teruggedraaid en de focus lag op de eerste generatie van arbeidsmigranten. Persoonlijke getuigenissen, verhalen, foto's en voorwerpen stonden centraal. Wie zijn de mensen vandaag die vijftig jaar geleden in de steenkoolmijnen kwamen werken?

Meer weten?

Bayram Saatci via bayram.saatci@limburg.be of 011 30 57 00

Voyageurs doorheen de tijd

Deze tentoonstelling werd georganiseerd door Rimo, een van de acht regionale instituten van Samenlevingsopbouw. In deze tentoonstelling werd de vraag gesteld waarom voyageurs bewust een leven kiezen dat gebaseerd is op een traditionele woonvorm en op eigen gebruiken. Bezoekers werden ondergedompeld in de leefwereld, tradities en het dagelijks leven van woonwagenbewoners waarbij hun taal, religie en het beoefenen van oude ambachten centraal stonden. De focus lag op het voyageursleven vroeger en nu. Kinderen konden onder begeleiding een woonwagen in elkaar knutselen.

Meer weten?

Hilde Degol van Rimo Limburg via 0497 58 43 86 of hilde.degol@rimo.be
Zie: www.rimo.be

Stop de tijd in de Far-West!

De Vilvoordse wijk Far-West dompelde zich onder in het gelijknamige thema. In de kunstateliers in de wijk, die worden gebruikt ter voorkoming van de leegstand in de sociale woonwijk, werd een symbolische vlag op katoenen zakken gedrukt. Deze vlag kwam tot stand na interviews met mensen uit de Far-West die probeerden te verklaren wat erfgoed voor hen precies betekent. Aan de hand van landkaarten en foto's volgden de bezoekers een wandeling langs plaatsen waaraan bijzondere verhalen uit de oude arbeiderscultuur, de oude gelatine- en bezematelers vasthingen. Deze wandeling werd georganiseerd door Riso Vlaams-Brabant, een van de acht regionale instituten van Samenlevingsopbouw.

➔ Meer weten?

Frank Mercado Avalos via frank_mercado_avalos@hotmail.com of 0499 40 33 34. Zie ook: www.risovlb.be

Sint-Pieters vroeger en nu

Buurtcentrum De Dijk toonde met oude foto's en dia's uit de periode 1900-1960 de wijk Sint-Pieters in een heel andere tijd. Aan de hand van een multimediapresentatie werden beelden van vroeger en nu vergeleken. Een boerderij maakte plaats voor een winkelcentrum, een weide werd omgetoverd tot sociale woonwijk ... Het leven van elke dag veranderde enorm en had een impact op iedereen die er woonde. De tijd stond niet stil ... Mensen haalden samen herinneringen op en hielpen elkaar om namen te plakken op onbekende gezichten.

➔ Meer weten?

Patrick Anthone via patrick.anthone@brugge.be of 050 31 03 27

Meer weten?

In de loop van oktober vinden in elke provincie inspiratiemomenten plaats die je op de goede weg helpen. De data worden tijdig gecommuniceerd op www.faronet.be en in de nieuwsbrieven.

- ➔ Voor al je vragen en opmerkingen kun je steeds terecht bij:
Leen Breyne, coördinator Erfgoeddag: leen.breyne@faronet.be
Tine Vandezande, projectmedewerker Erfgoeddag:
tine.vandezande@faronet.be
Website Erfgoeddag: www.faronet.be/erfgoeddag

Methodieken

Wie een engagement wil concretiseren, vindt hier informatie over hoe je partners contacteert, een thema zoekt, materiaal verzamelt en het aan een publiek toont.

Partners zoeken

Erfgoednetwerk

Binnen het erfgoedlandschap zijn er verschillende organisaties bij wie je terecht kunt, zowel in je eigen regio als daarbuiten.

Op www.faronet.be/erfgoedkaart vind je een kaart van Vlaanderen. Als je je eigen gemeente intikt, krijg je als resultaat een lijst van erfgoedorganisaties in je gemeente en in de nabije omgeving. Je vindt er onder andere:

Musea, archieven en erfgoedbibliotheken

Musea verzamelen, bewaren, onderzoeken en delen hun collecties met een publiek. Archieven zijn plaatsen waar men documenten uit het verleden (zowel geschreven, gedrukt, audiovisueel of digitaal) bewaart en deelt met de burgers. Deze documenten kunnen van een persoon, een familie, een vereniging, een overheid, een bedrijf of een organisatie afkomstig zijn. Een erfgoedbibliotheek is een (deel van een) bibliotheek die belangrijke publicaties bewaart en beschikbaar stelt. Denk bijvoorbeeld aan boeken met prachtige miniaturen en kalligrafie.

Landelijke organisaties van volkscultuur en expertisecentra

De volkscultuurorganisaties ondersteunen een netwerk van verenigingen die met bepaalde thema's bezig zijn: heemkunde, familiekunde, enz. Een expertisecentrum zet zich in om over een bepaald thema personen en organisaties te helpen: immaterieel cultureel erfgoed, tradities en rituelen, religieuze kunst en cultuur ...

Erfgoedcellen

Een erfgoedcel is in verschillende regio's in Vlaanderen actief om het culturele erfgoed binnen de regio toegankelijk te maken voor een breed publiek. Ze stimuleert samenwerking en ondersteunt lokale erfgoedexperimenten.

Erfgoedverenigingen

In honderden erfgoedverenigingen in Vlaanderen buigen vrijwilligers zich over vele onderwerpen zoals tradities en rituelen, archeologie, volkssporten, enz. Zij bewaren lokaal erfgoed dat anders verloren zou gaan.

Actoren van het integratie- en inburgeringsbeleid

Steden en gemeenten

Steden en gemeenten zijn voor de Vlaamse overheid prioritaire partners in de realisatie van de doelstellingen van het integratiebeleid. Immers, samenleven vindt plaats in de buurt, in de wijk, in een gemeente en stad. Het lokale bestuursniveau is het best geplaatst om knelpunten te detecteren, prioriteiten te bepalen in afstemming met het algemeen beleid van de gemeente of stad en mee een inclusieve aanpak te realiseren. De decreetgever erkent dan ook de stad of gemeente als de regisseur van het lokale integratiebeleid. Dit betekent dat de gemeente voor de uitwerking, sturing, afstemming en uitvoering van het inclusieve lokale integratiebeleid zorgt. Ze coördineert hiertoe de relevante actoren in de eigen gemeente en betreft de doelgroep van het integratiebeleid en hun organisaties bij dat beleid. Voor gemeenten is erfgoed een dankbare kapstok om te werken aan het samenleven in diversiteit. Sommige gemeenten hebben een integratiedienst opgericht om het lokaal integratiebeleid uit te bouwen en te versterken.

- ➔ Hun contactgegevens vind je op:
www.integratiebeleid.be/lokaal-integratiebeleid/contactgegevens

Integratiecentra

Om de uitvoering van het integratiebeleid op het terrein te ondersteunen, subsidieert de Vlaamse overheid acht integratiecentra: telkens één in de steden Antwerpen, Gent en Brussel, en één in elke Vlaamse provincie. De integratiecentra hebben als taak om steden en gemeenten en andere relevante beleidsinstanties te ondersteunen en te stimuleren bij het voeren van een gecoördineerd en inclusief integratiebeleid. Ze bieden ook ondersteuning aan verenigingen, organisaties en voorzieningen in het omgaan met etnisch-culturele diversiteit.

- ➔ Hun contactgegevens vind je op:
www.integratiebeleid.be/ondersteuningsstructuren/integratiecentra

Onthaalbureaus

Er zijn acht onthaalbureaus: één voor Antwerpen, Brussel, Gent en de vijf Vlaamse provincies. Inburgeraars kunnen bij een onthaalbureau terecht om een inburgeringstraject te volgen.

Een inburgeringstraject bestaat uit:

- een basiscursus Nederlands;
- een kennismaking met de Vlaamse en Belgische samenleving;
- begeleiding naar het vinden van werk of studies en het aanbod aan cultuur en vrije tijd;
- persoonlijke begeleiding.

- ➔ De contactgegevens van de onthaalbureaus vind je op: www.inburgering.be/inburgering/onthaalbureaus

Kruispunt Migratie-Integratie

Het Kruispunt Migratie-Integratie is als expertisecentrum erkend binnen het Integratiedecreet. Het Kruispunt Migratie-Integratie ontwikkelt en ontsluit kennis en expertise over migratie en integratie, ontwikkelt methodieken, zorgt voor coördinatie en afstemming, organiseert vormen en geeft advies.

- ➔ Meer informatie vind je op: www.kruispuntmi.be

Het etnisch-cultureel middenveld

Minderhedenforum

Het Minderhedenforum wil de maatschappelijke positie van personen van vreemde herkomst en van woonwagenbewoners in Vlaanderen versterken en het respect tussen groepen bevorderen. Het treedt op als spreekbuis en belangenbehartiger van deze personen van vreemde herkomst en van woonwagenbewoners in Vlaanderen en Brussel.

Het Minderhedenforum heeft tot taak de participatie aan de samenleving van deze bijzondere doelgroepen van het Integratiedecreet te bevorderen. Hiertoe werkt het aan empowerment en emancipatie van de personen die behoren tot deze doelgroepen, brengt het beleidsaanbevelingen uit en werkt het aan een correcte beeldvorming met betrekking tot diversiteit.

- ➔ Je vindt meer informatie op: www.minderhedenforum.be.

Federaties van etnisch-culturele verenigingen

De federaties van etnisch-culturele verenigingen zijn de aanspreekpunten en ondersteuners voor meer dan 1.600 lokale groepen van etnisch-culturele minderheden. Zij werken aan het versterken van mondigheid en kracht ('empowerment') vanuit het verenigingsleven en zijn partners

van lokale besturen voor projecten rond onderwijs, werk, armoede, cultuur, erfgoed ...

- ➔ Voor meer informatie over de federaties surf je naar: www.vanallemarktenthuis.be

Huizen van het Nederlands

Bij de Huizen van het Nederlands kan iedereen terecht voor informatie over Nederlands leren. Ze testen het taalniveau van anderstaligen en bepalen zo welke cursus of welk traject het meest geschikt is. Ze coördineren het cursusaanbod Nederlands in hun regio. Ze bieden ondersteuning bij de ontwikkeling van een taalbeleid (in enkele regio's) en geven vormingen over en ontwikkelen instrumenten voor taalpromotie.

- ➔ Meer informatie vind je op: www.huizenvanhetnederlands.be

Een thema zoeken

Een mogelijk struikelblok is de onbekendheid met het woord erfgoed of met erfgoedorganisaties. Nochtans koestert ieder zijn of haar erfgoed, al dan niet bewust. Om het belang van het bewaren van erfgoed en het koesteren hiervan als inspiratiebron voor iemands identiteit goed te documenteren, zijn er verschillende manieren voor een verdere kennismaking.

Fotowaaijer erfgoed en migratie

Bij deze brochure hoort een fotowaaijer waarin vijftien mensen hun migratie-erfgoed voorstellen als opwarmertje. Ze tonen niet enkel hun favoriete objecten maar vertellen er ook hun verhaal bij en geven tips aan iedereen die zelf ook warm loopt voor zijn of haar erfgoed. De foto's lenen zich uitstekend voor een verkenning van en een gesprek over erfgoed in groep. Deelnemers kiezen een foto die hen aanspreekt en beargumenteren hun keuze. Vervolgens lezen en beantwoorden ze de vragen en de tips op de achterkant.

Workshop ‘Erfgoed, wat zit erin voor jouw organisatie?’

Deze workshop, ontwikkeld door Erfgoedcel Mijn-Erfgoed en tapis plein vzw, maakt organisaties meer vertrouwd met erfgoed. Leerkrachten, dienstencentra, gemeenten ... kunnen ermee aan de slag. De workshop maakt gebruik van fotomateriaal, een powerpointpresentatie, kopieerbladen en een informatiebundel. Het fotomateriaal kan naar wens worden aangevuld. Dit instrument is handig om een groep mensen, die minder of niet vertrouwd zijn met erfgoed, op een interactieve manier enkele begrippen bij te brengen en hen te laten brainstormen. Het materiaal is gratis ontleenbaar bij Erfgoedcel Mijn-Erfgoed (info@mijnerfgoed.be).

Museumbezoek op maat

Breng met een groep een bezoek aan een museum, een archief, een bibliotheek. Besteed tijdens de rondleiding aandacht aan de interesse en de verwondering van de groepsleden. Let goed op de vergelijkingen die ze spontaan maken. Je kunt dit bezoek ook perfect voorbereiden met een museumgids. Neem daarvoor contact op met de publiekswerking van het museum. Via een nabespreking kun je dan met de deelnemers bespreken op welke thema's je wilt voortborduren.

Een bezoek aan een museum of monument is meteen ook een kennis-making met erfgoed in Vlaanderen. Mensen lopen monumenten en musea vaak voorbij zonder te weten wat er zich achter de muren afspeelt. De waardevolle collecties ontdekken kan inzicht geven in de geschiedenis van Vlaanderen.

Inspelen op de actualiteit

Hou rekening met de lokale thema's en prioriteiten van je gemeente. Voor een verkenning van de lokale mogelijkheden ga je best te rade bij de cultuurbeleidscoördinator of bij de plaatselijke erfgoedcel. Mogelijkheden die de lokale omgeving overstijgen zijn bijvoorbeeld de herdenkingen van vijftig jaar Turkse en Marokkaanse migratie. Hou daarom de websites van de migrantenfederaties in de gaten of neem contact op met een relevante organisatie. In deel 6 van deze brochure vind je bovendien enkele concrete mogelijkheden.

Materiaal verzamelen

Belangrijk bij het kiezen van een werkwijze is de laagdrempeligheid om mensen te werven. De partners moeten zich vertrouwd en erkend voelen in hun bijdragen. Het is daarom aangewezen om die partners aan boord te halen die over de juiste kanalen beschikken om deelnemers te bereiken en die mee kunnen denken over de vormgeving van de materialen.

Mondelinge geschiedenis

Aandacht voor erfgoed in de context van migratie vertrekt vaak vanuit de herinneringen, verhalen en gevoelens, ondersteund door fotomateriaal. Daarom gaat het verzamelen van dit erfgoed vaak gepaard met het verzamelen van getuigenissen.

Informatie verzamelen door interviews is een veelgebruikte en zeer toegankelijke methodiek. Mensen krijgen de kans om hun verhaal te vertellen in een vertrouwde sfeer. Mondelinge geschiedenis is een van de manieren om mondelinge getuigenissen op een wetenschappelijk verantwoorde en bruikbare manier te verzamelen. De interviewer bereidt zich voor met een themalijst om een onderwerp te kunnen uitdiepen. Hij beperkt zich tot het stellen van vragen en komt niet persoonlijk tussenbeide. De verhalen op audio of video kunnen vervolgens verwerkt worden tot tentoonstellingsmateriaal of tekst voor een boek.

Vele erfgoedorganisaties bieden ondersteuning bij projecten mondelinge geschiedenis. Zij kunnen ook de nodige opleiding aan vrijwilligers bieden.

Spoorzoekers

Spoorzoekers zoeken via hun netwerken mensen, al dan niet van vreemde herkomst, die willen meewerken aan het verzamelen van getuigenissen, informatie, documenten of beelden. Het zijn sporen die leiden naar de geschiedenis van hun (groot)ouders of stadsgenoten. Vaak kiezen de spoorzoekers zelf een thema uit. Door de participatieve methodiek bereiken ze veel mensen omdat de spoorzoekers kunnen terugvallen op persoonlijke contacten. De drempel om mee te werken wordt veel lager omdat iemand met een gelijkaardige achtergrond hen interviewt. Dankzij deze gemeenschappelijke achtergrond is het vertrouwen groter.

Erfgoed in bestaande integratie-initiatieven

Naar een museum gaan, praat sessies houden, schrijfoefeningen organiseren ... er zijn tal van mogelijkheden om binnen de inburgeringstrajecten ruimte te geven aan erfgoed. Dit heeft als voordeel dat inburgeraars bewustgemaakt worden van hun eigen erfgoed en het belang ervan, Nederlands oefenen en aan de hand van erfgoed kunnen kennismaken met de plaats waar ze wonen en er een thuisgevoel kunnen creëren.

Bestaande activiteiten kunnen voor de gelegenheid ook een erfgoed-jasje krijgen. Een praatcafé (Stadsklap, Babelonië, VriendENtaal, Willebabbel, of Café Combinne) inrichten met een erfgoedthema als onderwerp gebeurt al op diverse plaatsen. Denk verder ook aan eetcultuur of tradities. Het loont de moeite om de thema's verder te verkennen en bij het organiseren van dergelijke activiteiten samen te werken met een erfgoedpartner.

Bij Samen Inburgeren ontmoeten een inburgeraar en een vrijwilliger (inburgeringscoach) elkaar regelmatig bij zelfgekozen activiteiten. Ze komen regelmatig samen en wisselen ervaringen uit, ontdekken elkaars leefwereld en helpen elkaar. Regelmatig worden in de diverse regio's waar de duo's aan de slag zijn ook groepsactiviteiten georganiseerd. Misschien is dit ook wel de ideale gelegenheid om de groep en de duo's met erfgoed aan de slag te laten gaan?

Documenten en foto's verzamelen

Documenten kun je in verschillende vormen verzamelen, gaande van paspoorten of brieven over cassettes en foto's tot dagboeken, boeken en opgenomen interviews. Je kunt de documenten laten bewaren in een archief, al dan niet met een beperkte inzage. Wanneer mensen hun originele materiaal liever bij zich houden, kun je ook met een digitale kopie werken. Indien je deze documenten op een website, in een publicatie of bij een tentoonstelling gebruikt, moet je zeker ook rekening houden met het recht op afbeelding en het auteursrecht. Laat je hierin adviseren door een erfgoedorganisatie.

Publiek toegankelijk maken

Denk bij een activiteit niet alleen aan hoe je de inhoud op een laagdrempelige manier wilt tonen, maar ook aan de fysieke toegankelijkheid.

Fysieke toegankelijkheid

Zorg voor een warm onthaal door alle medewerkers. Is er een duidelijke bewegwijzering? Kunnen bezoekers ook voorbij de drempel van een cultuurhuis gemakkelijk hun weg vinden? Nodigt de ruimte uit tot ontmoeting? Kies voor een ontmoetingsruimte waar je de bezoekers gemakkelijk kunt bereiken zonder al te veel drempels. Misschien in het verenigingslokaal of een ruimte in de buurt waar de doelgroep woont? Zorg dat er een contactpersoon ter beschikking is. Denk ook na over de opvang van kinderen en een goed bereik met het openbaar vervoer. Een toegankelijke activiteit houdt ook rekening met een aangepaste communicatie. Pas je aan de groep aan. Gebruik eerder persoonlijke communicatie dan geschreven communicatiemiddelen.

Inhoudelijke toegankelijkheid

Blijk van erkenning

Het engagement van vrijwilligers mag beloond worden. Met een openingsreceptie, een attest van een vorming, een symbolische prijs ... bedank je hen voor hun bijdrage. Dit alles geeft blijk van dankbaarheid en van erkenning voor hun inzet.

Zichtbaarheid

Geef de resultaten een mooie plaats door ze te tonen in een museum, of een ruimte waar ook andere bezoekers kunnen passeren. Een erfgoedorganisatie kan ook helpen met het ontwerp van een mooie tentoonstelling. Verdeel onder de cursisten uit een les NT2 of MO verschillende rollen bij het maken van een tentoonstelling: uitnodigingen maken, het openingsevenement organiseren, brochures vormgeven, gidsen, enz. Een tentoonstelling kan bestaan uit foto's, objecten en verhalen die beluisterd kunnen worden. Via een publicatie kun je verschillende verhalen bundelen en ze daardoor ook voor een langere tijd bewaren.

“Erfgoed kan een heel belangrijke rol spelen voor zowel oud- als nieuwkomers. Aandacht voor hun erfgoed geeft ze in de eerste plaats een gevoel van erkenning en respect voor hun verleden. Ook komen ze in contact met de geschiedenis van de plek waar ze wonen, waardoor ze meer verbondenheid creëren met deze plaats.”

Beeldbanken

In verschillende regio's onderhouden erfgoedcellen een beeldbank. Een beeldbank is een website waarop je foto's, postkaarten, schilderijen ... kunt bekijken. De foto's die op de website komen, krijgen een beschrijving zodat bezoekers weten wie of wat erop staat. Regelmatig worden de foto's ook per thema of in een tijdelijke tentoonstelling op die website gegroepeerd. Opgelet, enkel die foto's waarvan het auteursrecht in orde is, krijgen er een plaats. Zoek in je omgeving naar een erfgoedcel (www.erfgoedcellen.be) en neem contact op om ook jouw materiaal zichtbaar te maken.

Pop-upmuseum

Een museum voor één dag is erg toegankelijk omdat je dan dicht bij de betrokken bewoners aanwezig kunt zijn. Tegelijk kun je er objecten tonen en iedereen oproepen om iets bij te dragen aan de tijdelijke tentoonstelling door zelf een object mee te brengen.

Randactiviteiten

Omdat een bezoek aan een erfgoedactiviteit in een cultuurhuis geen evidentie is, kan de toevoeging van randactiviteiten drempelverlagend werken. Denk bijvoorbeeld aan een muziekoptreden, een workshop voor kinderen, een babbelfcafé ...

Actuele kansen

Hieronder lees je enkele concrete mogelijkheden om onmiddellijk mee aan de slag te gaan.

Migratie naar België

2014 is een symbolisch jaar. Zowel de Turkse als Marokkaanse gemeenschap herdenken dan vijftig jaar migratie naar België. Ook andere jaartallen zijn symbolisch belangrijke migratiemomenten: 1946 (protocol tussen België en Italië), 1956 (regeling van de migratie van Spaanse werknemers naar de Belgische steenkoolmijnen), 1957 (akkoord tussen België en Griekenland), 1969 (overeenkomst tussen België en Tunesië), 1970 (overeenkomst tussen België en Algerije), 1970 (akkoord tussen België en de Socialistische Bondsrepubliek Joegoslavië). Vele zelforganisaties willen met aanknopingspunten of mijlpalen in het verleden aan de slag gaan.

Ben je benieuwd welke organisaties activiteiten zullen organiseren in Vlaanderen en Brussel? Wil je voor jouw idee partners zoeken of je eigen organisatie aanmelden? Je vindt een overzicht van organisaties en activiteiten op <http://migratie.faronet.be>.

Wie in Gent initiatieven wil nemen, op zoek is naar informatie over migratiegeschiedenis, hulp nodig heeft bij logistiek of ondersteuning wenst bij het verzamelen van beelden of interviews, kan contact opnemen met Tina De Gendt via tina.degendt@gent.be of 0486 03 18 60. In Gent zullen in 2014 verschillende activiteiten worden georganiseerd, waaronder een stadstentoonstelling.

Herdenking van vijftig jaar Turkse migratie naar België

In 1964 werd op 16 juli een akkoord gesloten tussen België en Turkije dat de tewerkstelling van Turkse arbeiders in België regelde. Verschillende migrantenfederaties organiseren tal van activiteiten voor het feestjaar 2014. Je kunt je wagon bijvoorbeeld aanhaken bij de projecten van verschillende migrantenfederaties en zelforganisaties, zoals de Unie van Turkse Verenigingen, Kardelen, de Turkse Unie van België, CDF (Federatie van Vooruitstrevende Verenigingen) en vele anderen. Binnen de projecten zullen interviews afgenomen worden van getuigen, die samen met fotomateriaal gebundeld worden in tentoonstellingen en bijhorende publicaties. Neem met hen contact op als je hieraan wilt meedoen. Zoek op www.vanallemarktenthuis.be naar de contactgegevens van de migrantenfederaties.

Herdenking van vijftig jaar Marokkaanse migratie naar België

Op 17 februari 1964 sloten België en Marokko een overeenkomst over de tewerkstelling van Marokkaanse werknemers in België. Het akkoord regelde onder andere hun werkomstandigheden en de voorwaarden voor het overbrengen van hun familie uit Marokko.

Net zoals andere organisaties zal ook de Federatie van Marokkaanse Verenigingen (FMV) dit jaar op verschillende manieren herdenken. De FMV zal eveneens met een erfgoedproject herinneringen aan vijftig jaar Marokkaanse aanwezigheid verzamelen en delen. Neem daarom met hen contact op als je hieraan wilt meehelpen.

De reis naar Marokko

De reis naar Marokko, een initiatief van Nakhla vzw, wil iedereen oproepen om herinneringen op te halen aan de jaarlijkse zomerreizen die Marokkaanse families maakten. Welke verhalen en foto's kun je verzamelen? Welke producten werden de afgelopen vijftig jaar over en weer gebracht? Welke rituelen overleefden de migratie? Welke tradities werden aangepast aan de zomerperiode? Hoe bracht de eerste generatie migranten het ervan af na hun eerste reis: waar kochten ze halalvoeding, welke sleutelfiguren zorgden voor opvang, hoe ervoeren ze hun werk in de fabrieken, hoe beleefden ze het sociale leven? Wat doet dit migratieverleden met jongeren? Hoe besteden zij hun zomervakantie? Welke Marokkaanse sporen koesteren zij? Op welke manier beïnvloedt de mode in Marokko

Erfgoed uit migratie is ook een deel van de stadsgeschiedenis.

“Zorg er dan ook voor dat dit erfgoed ook op strategische en zichtbare plaatsen wordt getoond.”

deze in België? Reizen mode en kledij tussen beide landen? Maar ook: wat met de laatste reis, denken ze al dan niet aan repatriëren? Neem contact op met Nakhla (www.nakhla.be) als de reis naar Marokko je interesseert.

Made by Oya

Concentreer je op ambachten en technieken, net zoals het textielatelier van Rocsa. In hun atelier beoefenen Turkse vrouwen onder andere de oyatechniek (een Turkse naald- of haakkant). Ze delen de techniek met de andere aanwezigen, scherpen hun vaardigheden aan en delen ze in nieuwe hedendaagse kunstvormen. Op deze manier blijft de traditie bestaan. Net zoals de oya's bestaan er nog verschillende technieken die meer aandacht verdienen: het kweken en bereiden van voedsel, weef-technieken, kennis van landbouwtechnieken, enz.

Erfgoed van woonwagenbewoners

De term 'woonwagenbewoners' staat voor een erg verscheiden groep. Ze omschrijven zichzelf als Rom, Manoesj of voyageur. De herkenning en erkenning door de andere Roms, Manoesjen of voyageurs is voor hen het belangrijkste. Dat gebeurt op basis van sociale en culturele kenmerken. Het wonen in een woonwagen, vroeger of nu, is een element dat meespeelt.

Als je wilt werken met het erfgoed van woonwagenbewoners, kun je voor meer informatie contact opnemen met Kim Janssens van het Minderhedenforum (02 204 07 89 of kim@minderhedenforum.be).

Bestaande initiatieven

Zoek het niet te ver, vertrek van reeds bestaande initiatieven. Probeer om binnen de lessen Nederlands Tweede Taal oefenkansen te creëren, vertrekkende van foto's met een erfgoedverhaal (foto van een ritueel, een oude foto van een wijk, een foto uit een museum, een schilderij). Stimuleer cursisten om hierover iets te schrijven. Bezoek met de leerlingen uit de lessen Maatschappelijke Oriëntatie een culturele instelling en zoek daar naar inspiratie uit hun leefwereld. Zorg voor een nagesprek, misschien zelfs in het museum.

Betrek ook erfgoedorganisaties bij Samen Inburgeren door groeps- of duoactiviteiten in een erfgoedjasje te steken, zoals nu reeds gebeurt bij Stadsklap of Café Combinne.

Erfgoeddag 2014

Presenteer je (tussentijdse) resultaten op Erfgoeddag 2014 op zondag 27 april. Tijdens Erfgoeddag spelen honderden organisaties op het thema in. In 2014 is het thema *Grenzeloos* en in 2015 (26 april) is dat *Erf!*. Bekijk zeker het hoofdstuk in deze brochure over Erfgoeddag of surf naar www.erfgoeddag.be voor meer informatie.

Week van de Smaak

De Week van de Smaak in Vlaanderen is een cultureel evenement dat mensen wil samenbrengen rond smaak- en eetcultuur. Verenigingen, scholen, restaurants en allerhande organisaties zorgen telkens in november voor een divers programma. Eten geeft uitdrukking aan wie we zijn, het maakt deel uit van onze cultuur. Het evenement heeft niet alleen aandacht voor het culinaire, maar ook voor het erfgoed en de verhalen erbij. Zie: www.weekvandesmaak.be

Enkele projecten doorgelicht

Hieronder vind je enkele voorbeelden van boeiende kruisbestuivingen tussen erfgoed en integratie of inburgering. De lijst van inspirerende projecten is slechts een selectie om je alvast op weg te zetten.

Levensverhalen

Wat moet een archief bewaren opdat toekomstige generaties een goed beeld krijgen van het leven in Aalst? Het project 'Levensverhalen' had deze vraag als uitgangspunt. Om later een zo goed mogelijk beeld te hebben van hoe Aalst er uitzag, wil het Stadsarchief ook diverse etnisch-culturele gemeenschappen aanspreken en hun verhalen verankeren in het archief. Het project startte in 2009, naar aanleiding van de Week van de Smaak met als gastland Turkije en in samenwerking met de Erfgoedcel Aalst, als een beperkt onderzoek naar Aalstenaars met een Turkse achtergrond. In 2010 werden er levensverhalen van Spaanse Aalstenaars aan toegevoegd.

Twee medewerkers van het Stadsarchief met een opleiding mondelinge geschiedenis interviewden een aantal getuigen. De contacten liepen via via. Getuigen voor het Turkse project werden gevonden via een stadsmedewerker met Turkse affiniteit en een medewerker van de Integratiedienst. Voor de contacten met de Spaanse Aalstenaars kon men een beroep doen op een sleutelfiguur binnen die gemeenschappen.

Enkele interviews over de Spaanse Aalstenaars werden op video opgenomen en tot een documentaire verwerkt. Het materiaal wordt bewaard bij het Stadsarchief.

De resultaten werden verzameld op de website www.madeinaalst.be, net als de audio-interviews. Over de Spaanse Aalstenaars werd een documentaire gemaakt. Dankzij de website is het materiaal toegankelijk voor een groot en verscheiden publiek.

WIE Het Stadsarchief van Aalst in samenwerking met Erfgoedcel Aalst en Integratiedienst Aalst.

Begin bescheiden om tot goede resultaten te komen.

“Je kan klein beginnen, met een realistisch project. Ook met weinig middelen en een beperkte tijd kan je al iets realiseren. Probeer vooraf een weloverwogen keuze van methodiek en vorm te maken. Het interviewen van mensen is niet enorm tijdrovend. De interviews uittikken en bewerken tot een eindproduct is dat des te meer.”

Hier ben ik!

Migranten en nakomelingen van migranten vertellen in de tentoonstelling ‘Hier ben ik’ aan de hand van familiefoto’s over de impact die migratie had op hun familie en op hun persoonlijke ontwikkeling. De medewerkers van Ontmoetingscentrum Atlas en Red Star Line Museum stelden een inventaris op met mogelijke profielen om te verzekeren dat een brede waaier aan verhalen, met verschillende motieven, tijd en herkomst, aan bod zou komen. Daarop werd een oproep gelanceerd via de gekende netwerken en partners. Atlas, het Onthaalbureau, het Huis van het Nederlands en de sociale netwerken waren bevoorrechte partners omdat ze een goed overzicht hadden van de etnisch-culturele diversiteit in de stad. Ze konden vele getuigen aanleveren. Omdat de partners vertrouwd waren met de leefwereld van de migranten, waren er weinig drempels om hun verhaal te vertellen.

Via randactiviteiten zoals debatten, stadswandelingen, filmavonden ... konden bepaalde aspecten van migratie worden uitgelicht en zo werd ook een divers publiek gesensibiliseerd over het thema. Om nog meer mensen te bereiken en bewust te maken van het thema werd de expo als een reizende tentoonstelling ontworpen.

Voor de expo ‘Spelmozaïek’ over de geschiedenis en symboliek van gezelschapsspellen gingen de medewerkers van Fireflies en Atlas bij diverse

Geef projecten met jongeren voorrang.

“Er ligt nog een grote niche in de culturele sector om vooral derdegeneratiejongeren te bereiken met erfgoedactiviteiten. Erfgoedorganisaties zouden bijvoorbeeld een stage kunnen organiseren voor deze jongeren. Deze jongeren kunnen ook eigen ervaring en kennis aanreiken.”

Antwerpenaren op zoek naar verhalen, herinneringen en dagelijkse gebruiken rond allerlei spellen. Naar aanleiding van Erfgoeddag 2013 was er de expo ‘Reis rond de wereld in 80 spellen’ en kon men allerlei spelletjes spelen, van mahjong tot schaken.

Naar aanleiding van de Week van de Smaak 2009 was de expositie, de publicatie en de broodmarkt over het thema brood een groot succes. Het onderwerp leende zich uitstekend om de diversiteit in de stad in haar gemeenschappelijkheid te tonen.

WIE Atlas in samenwerking met Red Star Line Museum, het Huis van het Nederlands, het Onthaalbureau, Fireflies en diverse sociale netwerken. Atlas is het stedelijk centrum voor diversiteit en inburgering in Antwerpen. In Antwerpen zitten overheidsdiensten die werken aan gelijke kansen, Nederlandse taallessen en inburgering in één gebouw samen.

Wie ben ik?

Red Star Line Museum in de havenstad Antwerpen brengt het historische verhaal van de landverhuizers die in de 19de en 20ste eeuw met de rederij Red Star Line via Antwerpen naar Amerika en Canada trokken. Deze episode wordt verteld als een illustratie van een breder, tijdloos en universeel fenomeen: de groeiende menselijke mobiliteit en migratie. Aansluitend bij de historische verhalen verzamelt het nieuwe museum ook hedendaagse migratieverhalen, getuige de Transit Verhalenbus, de expo ‘Hier ben ik’ samen met Atlas en het schrijfproject ‘Wie ben ik’ samen met het Huis van het Nederlands.

Trek voldoende tijd uit om samen te werken met zelforganisaties.

“De zelforganisaties zijn zeker ook enthousiast over erfgoed en willen hieraan meewerken.”

In de Transit Verhalenbus konden mensen hun verhalen kwijt over oorlog, liefde, honger, vervolging, werk, afscheid, spanning, verwachting en hoop voor de toekomst. De verhalen werden overgedragen aan het Stadsarchief. Een aantal hedendaagse migratieverhalen krijgt ook een plaats in het Red Star Line Museum.

Na een kennismaking met de verhalenbus en de tentoonstelling ‘Hier ben ik’ bleek dat een educatief pakket voor cursisten Nederlands als Tweede Taal heel handig zou zijn. Het Red Star Line Museum en de werkgroep taalpromotie van het Huis van het Nederlands ontwikkelden lessen over het vertellen van migratieverhalen met materiaal van het Red Star Line Museum. De Transit Verhalenbus van het museum kwam langs in de scholen om herinneringen op te tekenen en de cursisten schreven zelf hun migratieverhalen voor de schrijfwedstrijd. De achttien beste verhalen kwamen in de publicatie ‘Wie ben ik’. Ongeveer anderhalf jaar hebben het museum en het Huis van het Nederlands aan dit project gewerkt: van het samenstellen van het educatieve pakket, de lancering ervan, de lessen hierover, de komst van de bus naar de school om de verhalen op te tekenen en de prijsuitreiking.

www.nt2antwerpen.be/files/pdf/lesmateriaal/pakket_def.pdf

Voor het Huis van het Nederlands bood de samenwerking rond ‘Wie ben ik’ nieuwe en originele leerkanalen. Voor Red Star Line was het een manier om migratieverhalen te verzamelen, methodieken uit te testen en verschillende mensen warm te maken voor de opening van het museum. Onthaalbureau Inburgering ziet vele mogelijkheden om het thema van migratie en erfgoed te koppelen aan nieuwe leerkanalen, de stad te leren kennen en verbondenheid te creëren. Werken met erfgoed is vrij nieuw maar wordt wel positief onthaald.

WIE Red Star Line Museum in samenwerking met de zelforganisaties, het Huis van het Nederlands, het Onthaalbureau Inburgering en Atlas.

Koester je herinneringen,
maar word niet té nostalgisch.

“Vroeger was het anders, maar daarom niet per se beter. (Ver)oordeel de huidige tijd niet vanuit een geromantiseerd verleden. Moraliseer niet, maar kader alles in zijn tijd vanuit een bewustzijn van de ‘voortgang’. Gooi niet te vlug dingen weg. Bewaar je levensverhaal niet alleen in foto’s, maar ook in tastbare voorwerpen. Maak jouw persoonlijk erfgoed aantrekkelijk voor je kinderen en vooral kleinkinderen. Vertel je verhaal.”

Bindingen

Bij het Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs Sité (Antwerpen), dat lessen Nederlands als Tweede Taal organiseert, groeide een schrijfproject over objecten in 2011 uit tot een tentoonstelling en een publicatie in 2013. De publicatie bevat zelfgeschreven verhalen van de cursisten over hun gekoesterde objecten en bijhorende foto’s. Aan welk voorwerp zijn ze gehecht, waarvoor dient het, wie maakte het, vanwaar komt het? De cursisten reageerden heel enthousiast op de oproep. Tijdens lessen en trefdagen over ‘Bindingen’ kon elke cursist een voorwerp presenteren. De foto’s met objecten en verhalen werden vervolgens in een expositie en boek gegoten.

WIE Het Stedelijk Centrum voor Volwassenenonderwijs Sité (Antwerpen).

Neem de tijd om een andere organisatie beter te leren kennen.

“Een samenwerking tussen sectoren is niet evident. In de eerste plaats moet je elkaar beter leren kennen en informeren. Voor een geslaagde samenwerking moet je je aan elkaar kunnen/willen aanpassen en dat begint bij het respecteren van elkaars processen. Wanneer je weet uit welke schakels een werking bestaat, kan je er begrip voor opbrengen.”

Spoorzoekers

Antwerpen is een stad aan een stroom met een haven. Dat zorgt al eeuwen voor ontmoeting en uitwisseling. Het MAS verzamelt de sporen van die uitwisseling en vertelt er nieuwe verhalen mee. Over de stad, de stroom en de haven.

In 2012 en 2013 liep er het project ‘Spoorzoekers’: vijftien Antwerpenaren verzamelen sporen van de Marokkaanse aanwezigheid in Antwerpen: over werken bij Umicore, het oprichten van een eigen zaak tot de bouw van de eerste moskeeën en het achterhalen waarom je ouders zich in Antwerpen vestigden. Dit erfgoed van de stad wil het MAS bewaren voor de toekomst.

Het MAS biedt met de MASTour-voor-anderstaligen ook een rondleiding aan voor groepen die Nederlands leren, en organiseert ‘Stadsklappen’ (i.s.m. het Onthaalbureau Antwerpen) over wat mensen verzamelen en willen bewaren.

WIE MAS-Museum aan de Stroom (Antwerpen). ‘Stadsklappen’ loopt in samenwerking met het Onthaalbureau Antwerpen.

Barak 15

'Barak 15' is een project over migratie en erfgoed in Beringen. Barak verwijst naar de huisvesting voor een zeventigtal krijgsgevangenen, tijdens de Tweede Wereldoorlog tewerkgesteld in de steenkoolmijnen in de regio. Later werden in de barakken arbeidsmigranten opgevangen. Het stadsbestuur bouwde een replica van een originele barak. 'Barak 15' vertelt de migratiegeschiedenis en het erfgoed van de cité in Beringen. In de ruimte worden diverse tentoonstellingen, zoals onlangs over de migratie van de buurtbewoners en hun familie, getoond. De Integratiedienst coördineert het initiatief.

WIE De Integratiedienst van Beringen in samenwerking met de stuurgroep, Monumentenzorg Beringen, de Poolse Vrije Vereniging en het Vlaams Mijnmuseum.

Kicking & Alive

Het project 'Brussel bouwt' met het stadhuis op de Grote Markt als gangmaker, resulteerde onder andere in de tentoonstelling 'Kicking & Alive' in het BELvue Museum. Kinderen en jongeren van het Integratiecentrum Foyer gingen op foto-toer naar de stadhuizen van Leuven en Brussel. Op deze fotoresultaten konden dan weer andere jongeren voortborduren. Kunstenaars van BON, Globe Aroma, Foyer (jongeren van het houtatelier) en vrouwenhuis Dar Al Amal (textielatelier) boden hun artistieke kijk op wat het stadhuis vandaag voor hen betekent. Jongeren en nieuwkomers bevroegen met hun kunstwerken wat samenleven met elkaar nu betekent. Hoe beleven ze burgerschap? Zo ontwierpen ze hun eigen versie van een nieuw stadhuis voor Brussel en gaven het vorm in hout. De Erfgoedcel Brussel wil de verhalen van de stad vertellen. Daartoe werken ze samen met verschillende organisaties en personen om met verschillende methodieken en invalshoeken het erfgoedverhaal boeiender en rijker te maken.

WIE Erfgoedcel Brussel in samenwerking met Foyer, Globe Aroma, BON en Bozar. Foyer (het Regionaal Integratiecentrum), Globe Aroma (een sociaal-artistieke organisatie), BON (Brussels Onthaalbureau) en Bozar (Paleis voor Schone Kunsten) zijn eveneens actief in Brussel.

Overleg over de invulling en benadering van erfgoed.

“De benadering van erfgoed is vaak anders. Integratie en inburgering focus-
sen op de mens en het verhaal en hoe
mensen elkaar beter kunnen leren ken-
nen en met elkaar kunnen samenleven.
De erfgoedsector denkt aan ontsluiting,
kwaliteit, relevantie en bewaring.
Men moet samen een evenwicht vinden
waarbij alle aspecten aan bod kunnen
komen en elkaar kunnen versterken.”

Bestemd voor Gent

Hoe bouw je je leven weer op wanneer je in een nieuw land terechtkomt? Van deze vraag vertrok het project ‘Bestemd voor Gent’ om zoveel mogelijk getuigenissen te verzamelen over Gent als migratiestad. ‘Bestemd voor Gent’ nam deel aan Erfgoeddag 2012 (‘Helden’) met foto’s waarop duo’s van getuigen en spoorzoekers samen op een favoriete locatie in Gent poseerden. Voor Erfgoeddag 2013 maakten ze een ‘museum-voor-één-dag’ op de Bijlokesite in Gent, nabij het STAM. Het project zelf wordt finaal afgesloten met onder andere een publicatie en een tentoonstelling.

Op die manier wil men de verhalen van migranten een plaats geven binnen het bredere erfgoedverhaal in Vlaanderen, maar net zo goed de interesse van migranten voor hun erfgoed stimuleren.

Tijdens eerdere projecten, ‘Gentse Gasten’ en ‘40 jaar Turkse migratie in Gent’, was er al enige ervaring opgedaan inzake erfgoed in de context van migratie. Partners bleken hierdoor al snel weer enthousiast. De interesse van de medewerkers van de Integratiedienst speelt een belangrijke rol om erfgoed bovenaan de agenda te plaatsen.

'Bestemd voor Gent' heeft bewust gekozen om participatief te werk te gaan. Vrijwillige 'spoorzoekers' gingen na een opleiding mondelinge geschiedenis aan de slag met het interviewen van mensen met verschillende etnisch-culturele achtergronden. De erfgoedpartners zorgden voor een opleiding mondelinge geschiedenis. Ze zullen het materiaal op correcte wijze archiveren en begeleiden waar nodig de tussentijdse toonmomenten. De begeleiding en het netwerk van vrijwilligers werden gecoördineerd door een medewerkster van de Integratiedienst. De werkwijze met de spoorzoekers loont. Er worden heel wat mensen bereikt en warm gemaakt voor hun eigen geschiedenis.

WIE Integratiedienst Gent in samenwerking met verschillende migrantenfederaties (CDF, TUB, Afrikaans Platform), Intercultureel Netwerk Gent, Stadsmuseum (STAM), Amsab-ISG en de Dienst cultuurparticipatie van de Stad Gent.

Made by Oya

Made by Oya is een textielproject dat de textielkennis en -vaardigheden van vrouwen met diverse achtergronden wil stimuleren en honoreren. Een veertigtal vrouwen van diverse achtergronden en culturen creëren textielontwerpen waarbij ze vertrekken van brei-, haak- en weeftechnieken zoals ze die van moeder op dochter hebben overgeërfd. Aandacht gaat daarbij ook naar de oya's. De term oya staat voor de traditionele handwerktechniek uit Turkije en naburige landen, waarbij (hoofd)doeken en huishoudtextiel worden afgezoomd met fijn naald- en haakwerk. De figuren zijn vaak gebaseerd op organische vormen zoals bloemen en planten. De atelierleden worden uitgedaagd om hun kennis van de oya's niet alleen te delen maar ook om ze te presenteren in nieuwe kunstvormen.

WIE Rocsa is een sociaal-artistieke organisatie in Gent.

Vlaams-Turkse Ontmoetingen

Het VeTo-project (Vlaams-Turkse ontmoetingen) streeft naar de ontmoeting en dialoog tussen mensen met Turkse en Vlaamse achtergronden door middel van culturele uitstappen die door vrijwilligers worden voorbereid. De vrijwilligers met een Turkse achtergrond spelen daarbij een essentiële rol in het motiveren van hun landgenoten, in het bijzonder de zogenaamde 'eerstegeneratiemigranten', om deel te nemen aan de VeTo-activiteiten. Het VeTo-project bevat twee soorten uitstappen. Er

Verlies de menselijke aspecten niet uit het oog.

“Het zoeken naar mensen die hun verhaal willen vertellen en het begeleiden van de vrijwilligers is een tijdrovende en arbeidsintensieve bezigheid. Verlies de menselijke aspecten niet uit het oog en investeer daarom de nodige tijd.”

zijn enerzijds museumbezoeken bestemd voor mensen met een Turkse achtergrond en anderzijds gemengde uitstappen met deelnemers van zowel Vlaamse als Turkse herkomst. Tijdens de rondleidingen vertalen de Turkstalige vrijwilligers voor de oudere Turkssprekenden. Opvallend is dat de museumbezoeken vaak een eerste kennismaking betekenen voor de – vooral oudere – Turkse Gentenaars met cultureel erfgoed in Vlaanderen. De bezoeken maken nogal eens sterke emoties los omdat ze gelijkenissen ervaren met de eigen Turkse cultuur, de eigen gebruiken en gewoontes. Elk bezoek gaat meestal gepaard met veel interactie en dialoog.

WIE SamA vzw (Samen Anders) is een socioculturele vereniging die een brug wil slaan tussen de Turkse en de Vlaamse gemeenschap in Vlaanderen.

Stedelijke Integratiedienst Leuven

De Integratiedienst ziet de erfgoedwerking als een mogelijkheid om diversiteit en samenwerking te stimuleren. Daarom worden regelmatig activiteiten georganiseerd. De erfgoedwerking focust vooral op zelforganisaties.

Een eerste initiatief was het Duotraject, waarbij vrijwilligers uit zelforganisaties kennismaakten met medewerkers uit erfgoedorganisaties. Het traject zorgde ervoor dat de organisaties de weg vonden naar elkaar zonder tussenkomst van de Integratiedienst. De aandacht van erfgoedorganisaties voor samenwerking met zelforganisaties wordt via de bestaande reglementen nu ook financieel aangemoedigd.

Daarnaast wil de Integratiedienst de opname van het erfgoed van enkele migrantenverenigingen in de beeldbank stimuleren, zodat het materiaal voor iedereen toegankelijk wordt.

De Integratiedienst engageert zich bovendien voor een publicatie en fototentoonstelling in samenwerking met Museum M over Leuvense vrouwen van diverse achtergronden.

De Integratiedienst heeft vastgesteld dat zelforganisaties belangstelling koesteren voor hun eigen erfgoed, maar evenzeer voor erfgoed dat al aanwezig was in Vlaanderen. Een honderdtal mensen bracht een bezoek aan de Leuvense beiaard. De bezoekers konden verzoeken aan de beiaardier bezorgen om hun eigen gekoesterde muziek te laten spelen. Dit werd enorm geapprecieerd.

De Integratiedienst kan steeds een beroep doen op de Erfgoedcel Leuven. De medewerkers kennen elkaar en werken regelmatig en goed samen. De samenwerking is gestart vanuit een gemeenschappelijke behoefte om de krachten te bundelen en om de zelforganisaties binnen Leuven beter te kunnen betrekken. De samenwerking mag echter niet stoppen bij enkele eenmalige projecten, maar moet zeker volgehouden worden.

WIE Stedelijke Integratiedienst Leuven in samenwerking met de zelforganisaties uit de regio en de Erfgoedcel Leuven.

Vijftig jaar Turkse migratie in Lommel

Onder het motto 'Onze helden kwamen van ver' werd er tijdens Erfgoeddag 2012 (thema 'Helden') in Lommel gefocust op het erfgoed van de Turkse arbeidsmigranten die vijftig jaar geleden naar Lommel kwamen. Tijdens een bezoek aan de expo werden verhalen en herinneringen uitgewisseld tussen generaties onderling en met de andere bezoekers. Aangezien Erfgoeddag 2012 slechts één dag voor het Turkse Kinderfeest plaatsvond, werden er voor de kinderen ook verschillende activiteiten en toonmomenten met zang, dans, voordracht en spelen georganiseerd. Ten slotte was er de mogelijkheid tot een bezoek aan de Selimiye Moskee in Lommel.

WIE Erfgoed Lommel (een vrijwilligersvereniging die erfgoed verzamelt, bewaart, bestudeert en toont) in samenwerking met de Selimiye Moskee, de Integratiedienst en de Turkse Unie van België.

Investeer in tijd en mensen.

“Om erfgoed als een bezorgdheid binnen een Integratiedienst op te nemen, is het belangrijk om hier ook tijd en medewerkers op in te kunnen zetten.”

Erfgoedwerking van het Onthaalbureau Vlaams-Brabant

Het Onthaalbureau Vlaams-Brabant betreft regelmatig erfgoed in de cursussen Maatschappelijke Oriëntatie. Kunst- en cultuurbeleving kunnen ervoor zorgen dat mensen zich emotioneel binden aan de samenleving en dat ze zich daardoor beter thuis gaan voelen in een nieuwe context. Dat blijkt uit zowel aparte projecten als uit de kleine aandachtspunten. Tijdens een wandeling door de stad wordt er stilgestaan bij een aantal gebouwen of monumenten die je onderweg tegenkomt. Aan de cursisten kun je dan vragen om een monument in hun omgeving te kiezen en de geschiedenis op te zoeken. Vervolgens stellen ze hun opzoekingswerk aan elkaar voor. Heel vaak blijken de gekozen monumenten gebouwen te zijn waar de cursisten elke dag voorbijlopen maar waarvan ze de betekenis niet kennen.

Erfgoed kan ook een hulpmiddel zijn om verschillende lesthema's in te leiden. Een museumuitstap die de inburgeraars samen moeten organiseren, gaande van het opzoekwerk, de keuze, het budget en de verplaatsing, bevordert de zelfredzaamheid en het samenwerken in groep. Via kunstwerken in musea of het bezoek aan een tentoonstelling kun je ingaan op allerlei onderwerpen zoals cultuur, geschiedenis, waarden, religie en opvoeding.

Cursisten maatschappelijke oriëntatie van zestien verschillende nationaliteiten werkten in Leuven samen in het kader van Erfgoeddag 2012 ('Helden') en nomineerden hun eigen held. Eerst maakten ze een taak waarin ze beschreven wie hun persoonlijke held was en stelden die aan de groep voor. Daarna beslisten ze samen welke held gezamenlijk werd voorgedragen om te pronken in het stadhuis. Over de uitverkoren held, Paul Panda Fernana, zochten ze vervolgens informatie op om die te bundelen en die aan de bezoekers in het stadhuis voor te stellen. Fer-

Een blijk van erkenning geeft de vrijwilligers een gevoel van appreciatie. “Belangrijk is het geven van een blijk van erkenning aan de spoorzoekers en de getuigen. Zo houden de vrijwilligers er een gevoel van appreciatie en zelfvoldoening aan over. Een ontvangst op het stadhuis of een getuigschrift van de gevolgde opleiding zijn hier voorbeelden van.”

nana was de eerste Congolees die al in 1909 een Belgisch diploma hoger onderwijs verwierf. Hij was zeer sociaal geëngageerd en ijverde voor gelijkheid tussen zwart en blank in het onderwijs.

De cursisten maatschappelijke oriëntatie gaan regelmatig op museumbezoek, waar mogelijk aan verminderde tarieven of met een waardebon van Vakantieparticipatie. Tijdens een museumbezoek is kennisoverdracht zeker niet het belangrijkste, maar zoekt men vooral naar het creëren van een emotionele link met de tentoongestelde werken. Op die manier wil men met de cursisten interactief bespreken wat de kunstwerken bij hen losmaken. Er volgt telkens een nabespreking.

WIE Onthaalbureau Vlaams-Brabant

Fotowaaiër

Wat hebben Carlos, Michel, Jemaa, Maria-Elena, Winny, Yüksel, Marie-Hélène, Rebecca, Sylvain, Sünbül, Alhadi, Nacera, Moustapha, Latifa, Nadia, Toni en Wendy met elkaar gemeen? Het antwoord is dat ze allemaal hun erfgoed in Vlaanderen koesteren, erfgoed dat iets zegt over wie ze zijn. In de vorm van een heiligenbeeld, een familiefoto, een schilderij, een ambacht, een postkaart, een recept of vele andere vormen.

Wat zou je willen bewaren? Welke objecten, foto's of documenten zijn voor jou belangrijk? Test het uit met de fotowaaiër.

Lees de getuigenissen van onze vijftien ambassadeurs. Herken je je in hun verhalen? Welke familiefoto's wil je bewaren? Wat zeggen deze foto's of objecten over wie je bent? Weet je wat voor jou waardevol is? Kijk dan verder in deze brochure hoe je hiermee aan de slag kunt.

Ook wanneer je een erfgoedactiviteit met een groep deelnemers wilt opstarten, is de fotowaaiër een nuttig instrument. Laat hen kennismaken met de getuigenissen. Vraag dan aan de deelnemers om hun eigen verhalen eraan te plaatsen.

Korte beschrijving

We schrijven 17 februari en 16 juli 1964. De grondslag wordt gelegd voor de Turkse en Marokkaanse migratie naar België. Nu, 50 jaar later, herdenken we de akkoorden die toen werden gesloten tussen België en beide landen. Het is de ideale aanleiding voor een ruime waaier aan initiatieven over erfgoed en migratie.

Niet alleen de Marokkaanse of Turkse migratie kunnen een inspiratiebron zijn. Er zijn talrijke andere etnisch-culturele gemeenschappen, die al veel langer van Vlaanderen hun thuis maakten en een rijke geschiedenis met zich meebrachten. En ook nieuwkomers, op zoek naar nieuwe nest-warmte, hebben boeiende verhalen te vertellen. We merken immers dat de diversiteit in onze samenleving alleen maar rijker en groter wordt.

Deze brochure wil de lezers warm maken om de menselijke verhalen en materiële getuigenissen over migratie te bewaren voor de toekomst.

Je maakt kennis met erfgoed en ontdekt praktijkvoorbeelden, tips en methodieken. Er zijn kansen en feestelijke gelegenheden zoals Erfgoeddag om zelf tot actie over te gaan en dat met veel mensen te delen.

De brochure is op maat van organisaties, steden en gemeenten die erfgoed en migratie willen omarmen.